

Bemærkninger til Prof. Wimmers

Afsluttende Bemærkninger om Vedelspang-Stenenes Tid.

Af

Herman Møller.

Som Svar paa mine «Bemærkninger om Vedelspang-Stenenes Tid og de to Gnupaer» i Oversigt over det Kgl. Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1893, S. 205 ff. har Prof. L. Wimmer sammesteds S. 275 ff. skrevet en Artikel «Afsluttende Bemærkninger om Vedelspang-Stenenes Tid» paa c. $9\frac{2}{3}$ Sider. Efter en Indledning behandler først c. 2 Sider den kronologiske Differens; derefter affærdiges det lingvistiske Hovedspørgsmaal kort i 18 Linjer og det historiske Hovedspørgsmaal i 15 Linjer. Resten af Prof. W.s Artikel, c. 6 Sider, drejer sig om en af mig S. 221 ff. skreven Note angaaende ikke Vedelspang-Stenenes men Skovlænge-Stenens Tid.

Prof. W. bemærker paa den første S. 275 nederst, at jeg 'gennem en lang Udvikling' (? S. 232 f.) søger 'at paavise' (?), at vi 'kunne være meget tilfredse med Resultatet', naar vi ved Fastsættelsen af et ikke-historisk Sprogmindesmærkes Tid 'ikke begaa større Fejl end at sætte det 30 Aar for tidlig eller for sent'. «Dette», erklærer min ærede Kollega, «er, som man vil se, ikke ny Visdom, men en gammel velbekendt Sandhed, som i sin Almindelighed næppe vil finde Modsigelse hos nogen sagkyndig; for mit eget Vedkommende maa jeg i al Fald . . . give

den min fulde Tilslutning». Visselig er hin Sætning ikke nogen 'ny Visdom', da alle Filologer kender denne Sandhed; jeg har derfor heller slet ikke søgt at 'paavise' den, men uden videre fremsat den som en Kendsgerning (S. 232 f.: 'Alle vi andre Filologer kan . . . meget let begaa en Fejltagelse af 30 Aar' o. s. v.). Det kan heller ikke betvivles, at Prof. W. 'gennem mangeaarig Beskæftigelse med de ældste nordiske paa Sten og Pergament skrevne Sprogmindesmærker' (S. 276) selv maa have erfaret hin Sandhed. Men min ærede Kollega har fuldstændig glemt og lader sine Læsere glemme, af hvad Grund jeg har fremsat hin Sandhed. Det er ikke sket for at bygge en saadan Slutning derpaa, som Prof. W. lader mig gøre, men udelukkende, fordi min ærede Kollega syntes selv fuldstændig at have glemt hin 'gamle velbekendte Sandhed', da han skrev og foredrog følgende (S. 124): «Altsaa: det Mindesmærke, som jeg har henført til 950, skulde jeg lige saa let kunne sætte til 915! Nej, var der ikke mere Hold i de Tidsbestemmelser, jeg har forsøgt at fastsætte for vore Runeindskrifter, . . . vilde jeg for længst have opgivet det hele. . . . De Mindesmærker, jeg har valgt som Exempler, er nemlig typiske, idet deres Rune- og Sprogformer indeholder saa mange Momenter til Bestemmelse af Tiden, at der ved dem ikke kan være Tale om at bevæge sig inden for saa vide Grænser, som Prof. M. ønsker». Det glæder mig derfor meget, at min ærede Kollega nu giver hin Sætning sin fulde Tilslutning. Vi hører nu, i hans 'Afsluttende Bemærkninger', heldigvis ikke mere noget om 'typiske' Mindesmærker, ved hvilke der 'ikke kan være Tale om at bevæge sig indenfor saa vide Grænser'.

Ikke alene undlader min ærede Kollega at meddele, hvorfor jeg anførte hin Sætning, men han fremstiller Sagen urigtigt, stiller den endogsaa fuldstændig paa Hovedet, idet han S. 276 fremsætter den Paastand, at 'den nævnte Sætnings almindelig anerkendte Rigtighed' har 'forledet' mig 'til følgende Slutning: «Wimmer har sat Vedelspang-Stenene til Aar 950. Nu kunne

vi let ved Tidsbestemmelsen begaa Fejl paa 30 Aar. Vi ere altsaa berettigede til at trække 30 fra 950, og Vedelspang-Stenene kunne følgelig lige saa godt sættes til Aar 920 som til Aar 950».

Jeg ser mig her nødt til paa det bestemteste at protestere mod min ærede Kollegas taktiske Fremgangsmaade. For det første sætter han sin Sætning i Anførselstegn, saaledes at enhver Læser, der ikke har læst eller ikke tydelig husker, hvad jeg virkelig har sagt, maa tro, at den virkelig forekommer hos mig. Men hvis bare Tanken, omend med andre Ord, fandtes hos mig, var dette en ringe formel Forseelse. Men for det andet findes heller ikke Tanken hos mig: baade Tanken og Sætningen er paa min Regning tænkt og lavet af Prof. W. Jeg antager, at min ærede Kollega har nedskrevet sin Sætning i god Tro efter Hukommelsen, men i et Tilfælde som det foreliggende har man ikke Lov til at forlade sig paa sin Hukommelse, men har den Pligt at se efter, hvad den, hvis Slutninger man vil anføre, virkelig har sagt.

Hin 'anerkendte' Sætning danner hos mig overhovedet ikke noget Udgangspunkt for mine Slutninger, saaledes som Prof. W. fremstiller Sagén. Den sproglige Del af mine 'Bemærkninger' omfatter 29 Sider fra S. 206 til 235. Hin 'gamle velbekendte Sandhed' findes hos mig i Slutningen af denne Del S. 233. Skal alt det forudgaaende S. 206—232 være den 'lange Udvikling', gennem hvilken jeg ifølge Prof. W. søger at bevise hin Sætning, saa har min ærede Kollega ikke læst S. 206—232. At han virkelig kun har læst denne Del meget flygtig, vil ses nedenfor S. 385. Hin 'lange Udvikling' indeholder i Virkeligheden noget helt andet: Hovedsagen i den er, at jeg søger at paavise, at Prof. W.s Tidsbestemmelse for Vedelspang-Stenene er bygget paa en urigtig lingvistisk Forudsætning og at som Følge deraf hans Resultat er urigtigt. Dette meddeler Prof. W. ikke. Og i Slutningen af den sproglige Del er min Tankegang følgende. S. 233 nederst fremsætter jeg som noget selvfølgeligt

og uigendriveligt denne Sætning: 'Om en ikke-historisk Runeindskrift, der af Prof. W. efter rigtige Præmisser sættes til et bestemt rundt Aarstal, kan han for det første paa ingen mulig Maade vide, om den ikke har været c. 20 Aar ældre og i saa Tilfælde i sin Tid muligvis har været moderne, eller c. 20 Aar yngre og i sin Tid har været gammeldags [jeg siger her 20, ikke 30 Aar]. Dette ligger uundgaaelig i Sagens Natur.' Det følger nemlig af den menneskelige Levealder: om en Runerister, der kan være født c. 910, har ristet en bestemt Runeindskrift c. 930 som ung Mand paa 20, eller c. 950 som Mand paa 40, eller c. 970 som ældre Mand paa 60 Aar, kan, hvis ikke historiske Momenter træder til, ikke ses. At sætte et Mindesmærke til c. 950 (sans phrase) maa altsaa betyde saa meget som at sætte 'det til Tiden fra c. 930—970 [eller endogsaa til Tiden fra c. 925—975, som Prof. W. nu S. 277 sætter Vedelspang-Stenene til c. 950—1000]. For det andet, siger jeg S. 234, at alle Filologer, altsaa ogsaa Prof. W., baade kan begaa Fejl og virkelig begaar Fejl. (Her taler jeg om Fejl i Regningen, i Præmisserne, ikke om hin uundgaaelige mulige Fejltagelse, der, som jeg S. 234 øverst erklærer, slet ikke kan regnes som Fejl.) Denne almengyldige Sandhed forleder mig nu ikke til en Slutning som den, min ærede Kollega tillægger mig, men jeg siger: «At Prof. W.s Resultat m. H. t. Vedelspang-Stenenes Tid beror paa en lingvistisk Fejl i Regningen, har jeg ovenfor søgt at paavise. Lad os antage, at Prof. W. uden sin efter min Mening urigtige Forudsætning (eller ogsaa hvis Indskrifterne, ristede af de samme Mænd, hverken indeholdt Formen *æt* eller *þaun*) vilde have sat Stenene til c. 940, saa kan Indskrifterne i Virkeligheden have været fra c. 920: de kan være ristede af yngre Mænd, der efter Olavs Tog var fødte i Danmark, og kan i sin Tid have haft en moderne Karakter.»

Dette er, som enhver ser, noget helt andet, end hvad Prof. W. lader mig sige. Hvis min ærede Kollega vilde gen-drive det, gaves der to Veje. Enten maatte han bevise, at

den efter min Mening i hans Regning begaaede Fejl ikke er tilstede. Dette har han ikke gjort. Om þaun siger han ikke et Ord: han anerkender altsaa vel stiltiende Rigtigheden af mine Bemærkninger. Om aft s. nedenfor. Eller han maatte erklære, at han, hvis Vedelspang-Stenene hverken havde haft Formen aft eller þaun, dog ikke, som jeg (exempelvis) antog, vilde have sat dem til c. 940, men at han alligevel, ligesom oprindelig, vilde have sat dem til c. 950 (sans phrase), eller han maatte sige, til hvilket andet rundt Aarstal han saa rimeligvis vilde have henført dem. Sætte dem, uden aft og þaun, til 'tidligst 950', vilde han ikke have kunnet, da han i Foredraget siger, at den nyfundne Vedelspang-Sten 'netop paa Grund af a i aft' umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950. Naar jeg anf. St. S. 234 tilføjer: 'Den Fejl i Regningen, som jeg tror, Prof. W. har begaaet, behøver altsaa i Virkeligheden ikke at være større end c. 10 Aar', saa gjorde jeg det, idet jeg af hans forskellige Standpunkter med Flid valgte det oprindelige, hvor den begaaede Fejl efter min Mening er mindst.

I Prof. W.s Bog Die Runenschrift, Berlin 1887, savnes Vedelspang-Stenen i Fortegnelsen S. 304, hvor Glavendrup-Stenen og Tryggvælde-Stenen sættes til c. 900, den mindre Jællinge-Sten til c. 930, den større Jællinge-Sten til c. 980, Danevirke-Stenen til c. 1000. I Festskriftet 1892 S. 34 siger Prof. W.: «Den Tidsbestemmelse, som jeg tidligere alene ved Hjælp af Rune- og Sprogformer har fastsat for Vedelspang-Stenen I, Midten af det 10de Aarh., passer paa dem bægge». Her siges ikke, at 'Midten af det 10de Aarh.' skulde forstaas som 'tidligst 950' (Afsl. Bem. S. 275); og at min ærede Kollega i det følgende Aar 1893 vilde opfatte Sagen saaledes, kunde derfor, da jeg i Juli 1892 skrev min Anmeldelse af Festskriftet, slet ikke være mig bekendt. I Foredraget S. 127, hvor Prof. W. fremsætter sine tidligere Overvejelser, siger han: «Medens saaledes baade a i aft og þaun hver for sig kunde indeholde en

gyldig Grund til at sætte Vedelspang-Stenen endogsaa langt ned i sidste Halvdel af Aarhundredet, talte Indskriftens hele Karakter og dens Runeformer afgjort herimod. . . . Alle disse Forhold betragtede under ét gjorde mig det snart klart, at Vedelspang-Stenens Tid med et rundt Tal maatte sættes til c. 950». Her kan, som i mine Bemærkninger S. 223 sagt, det 'runde Tal' heller ikke forstaas anderledes, end at Stenen ogsaa kunde være nogle Aar ældre end 950, og naar Indskriftens hele Karakter og dens Runeformer afgjort talte imod at sætte Vedelspang-Stenen langt ned i sidste Halvdel af Aarhundredet, saa var det altsaa af runologiske, ikke af historiske Grunde, 'afgjort', at Vedelspang-Stenen ikke kunde tilhøre det 10de Aarh.s sidste Aartier, hvad Prof. W. nu betegner som en Mulighed, set fra et rent runologisk Standpunkt. I sine 'Afsluttende Bemærkninger' S. 276, hvor min ærede Kollega fremsætter de samme tidligere Overvejelser, siger han: «jeg var derfor mest tilbøjelig til at rykke den tilbage til Aarhundredets Midte [i Foredraget S. 127 gjorde han det definitivt]; men dette var for mig ogsaa den yderste Grænse opad i Tiden» [om dette sidste stod der i den ældre Fremstilling af de tidligere Overvejelser intet]. Paastanden om, at den nyfundne Sten 'netop paa Grund af a i aft umulig' kunde sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950, altsaa Tidsbestemmelsen til 'tidligst 950' fremkom først i Polemiken mod mig i Foredraget af 21de April 1893 paa den følgende S. 128, og her endnu kun for den nyfundne, endnu ikke udtrykkelig for den ældre Vedelspang-Sten. I sine 'Afsluttende Bemærkninger' siger min ærede Kollega nu S. 277: «det eneste, jeg trode mig istand til at bevise ved Hjælp af Sprog- og Runeformer, var, at Mindesmærket maatte tilhøre sidste Halvdel af 10de Aarh. Havde derfor de historiske Kendsgæringer, som den nyfundne Sten aabenbarede for os, vist, at den ældre Sten snarere maatte henføres til Aar 980 eller endog til Aar 1000 end til Aar 950, vilde jeg ikke være istand til herimod at anføre afgørende runologiske eller

sproglige Grunde». [? I Foredraget sagde Prof. W. jo dog, at Indskriftens hele Karakter og dens Runeformer 'afgjort' talte imod at sætte Vedelspang-Stenen langt ned i sidste Halvdel af Aarhundredet. Min ærede Kollega vilde altsaa uden Tvivl lige saa godt have været i Stand til at anføre 'afgørende' Grunde herimod og lade den ældre Vedelspang-Indskrifts hele Karakter og dens Runeformer 'nedlægge deres suveræne Veto' mod en saadan Tidsbestemmelse, som han nu, hvor de historiske Kendsgerninger (hvad jeg har paavist og Prof. W. ikke har gendrevet) paa det bestemtteste viser, at Vedelspang-Stenene maa henføres til Aarhundredets første Halvdel, er i Stand til herimod at anføre 'afgørende' runologiske og sproglige Grunde.] «Den Grænse, inden for hvilken jeg rent theoretisk bevægede mig med Hensyn til Vedelspang-Stenenes Tid, faldt altsaa mellem 950—1000. Den Fejl, jeg var udsat for at begaa-ved med et rundt Tal at sætte dem til Aar 950, og som jeg naturligvis var mig fuldt bevidst, var saaledes i værste Tilfælde endogsaa 20 Aar mere end Prof. M.s 30 Aar». [! Min ærede Kollega har glemt, at de Mindesmærker, som det drejer sig om, jo hørte til de 'typiske', ved hvilke der ikke kunde «være Tale om at bevæge sig inden for saa vide Grænser».] I Slutningen af Afsnittet siger Prof. W., at min store og for ham ubegribelige Fejltagelse ligger i, at jeg 'har ment lige saa godt at kunne rykke hans Tidsgrænse 950 opad som nedad'.

Da jeg skrev min Anmeldelse var, som vi har set, i de Værker, der forelaa mig ('Runeskriftens Oprindelse', 'Die Runenschrift', Festskriftet), Tidsbestemmelsen for Vedelspang-Stenene, 'Midten af det 10de Aarh.', som en Tidsgrænse endnu slet ikke sat. Her kunde der altsaa ikke være Tale om en saadan 'Fejltagelse'. At jeg senere i mine 'Bemærkninger' skulde have overset, at min ærede Kollega nu erklærer, at Vedelspang-Stenene 'netop paa Grund af a i a ft umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950', kan der heller ikke være Tale om: hin Sætning forekommer hos mig i min sproglige Del fra

S. 214 mange Gange. Men hvor den forekommer, bestrider jeg min Kollegas Berettigelse til at udtale dette 'umulig', idet jeg søger at vise, at hans Tidsbestemmelse er bygget paa en urigtig lingvistisk Forudsætning. Som Følge af en Fejl i Præmisserne kan man selvfølgelig ogsaa tage fejl ved Bestemmelse af Tidsgrænsen, fra hvilken (eller til hvilken) et Mindesmærke kan være skrevet, hvad Prof. W. ikke synes at anse for muligt. For mig er altsaa denne terminus a quo 950 for Vedelspang-Stenene slet ikke til, som den er det for min ærede Kollega. At han ikke kan rykke sin Tidsgrænse opad efter at have udtalt sit 'umulig', er en Selvfølge. I mine Bemærkninger har jeg derfor ogsaa betragtet det som haabløst at overbevise ham (S. 205 L. 4 f. n., S. 235 L. 9). I min Anmeldelse, paa en Tid hvor Prof. W. havde sat Vedelspang-Stenene til 'Midten af det 10de Aarh.' sans phrase og endnu ikke havde udtalt sit 'umulig' kunde jeg derimod endnu nære et saadant Haab. Her skrev jeg (S. 32): 'Jeg er overbevist om, at Wimmer selv, hvis han skulde kunne akceptere min historiske Udvikling i Hovedsagen, i de tvende Mindesmærkers Rune- og Sprogformer ikke vil finde noget, der kunde forbyde at sætte dem til kort efter 915 eller c. 920'. Dertil bemærkede min ærede Kollega i Foredraget (S. 123): «Prof. M. tager fuldstændig fejl, naar han udtaler» dette. Heri havde han Ret, men min ærede Kollega har med sine mange stærke Ord ikke formaaet at overbevise mig om, at denne min Fejltagelse var et*Fejlsyn paa Sagen. Jeg troede, da jeg skrev hin Sætning, at Prof. W., saalænge han fastholdt sin Forklaring af Formen aſt, selvfølgelig ikke vilde afvise sin egen Forklarings nødvendige Forudsætning. Det er heri, at min Fejltagelse laa. Længere neden for skal jeg begrunde det her sagte.

I Festskriftet S. 23, hvor Prof. W. med Rette afviste Liljengrens Rettelse af aſi til aſk for auk, der var akcepteret af Bugge, erklærede han: «Skrivemaaden aſk for auk i en saa

gammel Indskrift som Vedelspang-Stenens vilde være højst paa-faldende og kan ikke uden videre sammenstilles med *ąft* Skrivemaaden *ąk* «kendes dog ellers først fra en Tid, da *ą* og *a* brugtes i Flæng, hvorimod *ąft*, *ąftir* ogsaa kan findes i en Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdes nøje ud fra hinanden. Skrivemaaden *ąft* for *ąft* paa Vedelspang-Stenene opfatter jeg derfor som en famlende Betegnelse for en Lyd, som Runeristerne har haft Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig, hvad der blandt andet støttes derved, at vi allerede ved Aar 900 i samme Indskrift (Glavendrup-Stenen) kan finde dette Ord skrevet baade *ąft* (nærmest *ąft*) og *ąft* (nærmest *ąft*)». I denne sidste Sætning var der et Punkt, som jeg ikke kunde akceptere, det i Parenthes staaende 'nærmest *ąft*', da jeg angaaende dette Punkt har en fra Prof. W.s afvigende Anskuelse (som jeg senere har fremsat i mine 'Bemærkninger' S. 209 og S. 230, Note 2). Bortset herfra fandt jeg denne Forklaring af Vedelspang-Stenenes *ąft* nok noget mindre tydelig fremstillet, idet der ikke udtrykkelig var sagt, hvilken den Lyd maatte have været, 'som Runeristerne har haft Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig', men iøvrigt fandt jeg den udmærket, da det ikke syntes mig saa særdeles vanskeligt at udfinde, hvilken Lyd det maatte have været. Jeg skrev derfor i min Anmeldelse S. 32: '*ą* i *ąft* paa begge Vedelspang-Stenene er, som Wimmer selv paa S. 23 i vort Festskrift med Styrke fremhæver, af en helt anden Art end de senere som Følge af svunden Nasalering opkommende *ą* for *a* og *a* for *ą*', hvorpaa jeg anførte og accepterede Prof. W.s Forklaring paa den Maade, at jeg undgik at berøre hint Differenspunkt (da jeg paa dette Sted ikke ønskede ved en Exkurs at gøre Anmeldelsen længere, end den allerede var). Prof. W. kæmpede derefter i Foredraget, uden at se det, mod sin egen tidligere Fremstilling i Festskriftet og dennes nødvendige Konsekvenser (s. nedf.), idet han S. 126 øverst, hvor han med Styrke imødegik en af ham fuldstændig misforstaaet Sætning hos mig, som han læste noget ud af, der aldrig var sagt af mig, overfor mig tillod sig det

samme som han i Festskriftet overfor Bugge havde betegnet som utilladeligt, nemlig uden videre at sammenstille Vedelspang-Stenenes aft med den 'Sammenblanding af de to Runetegn', der viser sig 'jævnlig paa Mindesmærkerne fra sidste Halvdel af Aarhundredet'. Derpaa beviste jeg i mine 'Bemærkninger', at det Standpunkt, som min ærede Kollega nu indtager overfor mig, og hans i Foredraget S. 128 udtalte 'netop paa Grund af a af aft umulig længer tilbage i Tiden end til Aar 950', ikke kan forenes med hans i Festskriftet givne Forklaring af Formen aft paa Vedelspang-Stenene, og jeg erklærede S. 215, at jeg ikke kunde se andet, end at Prof. W. enten, hvis han vilde fastholde sin Forklaring af aft , maatte tage sit 'umulig' tilbage, eller, hvis han vilde fastholde sit 'umulig', maatte antage, at Lydene a og a var faldne sammen og de to Tegn paa Vedelspang-Stenene undtagen i aft brugtes historisk, . . . eller, han maatte 'vise os, hvad jeg forgæves ventede at høre i hans Foredrag, paa hvad Maade hans Forklaring af aft og hans paa Grund af denne Form udtalte umulig kan forenes'.

Hvad gør nu Prof. W.? Ingen af Delene. Vise os, paa hvad Maade hans Forklaring i Festskriftet og hans 'netop paa Grund af a i aft umulig' er forenelige, kan han ikke: det skal han nok lade være, og dette vil han ogsaa nok selv erkende, naar han engang virkelig gaar til Bunds i Sagen, men han har aabenbart endnu ikke erkendt, at han vil forene uforenelige Ting. Jeg skal derfor tillade mig at paavise dette nærmere. Sin Forklaring af Formen aft gaar han i sine 'Afsluttende Bemærkninger' S. 277 igen, ligesom i Foredraget S. 127, meget let hen over. Hvad han med sin Forklaring i Grunden har ment, naar den ikke skal være i Modstrid med hans senere Slutning, faar vi paa dette Sted, hvor man skulde vente det, ikke at vide. Men heldigvis erfarer vi det fire Sider senere, idet han S. 281, hvor der er Tale om andre Runemindesmærker, i Forbigaaende siger, at a i aft paa Vedelspang-Stenene «er Tegn for kort æ ». Altsaa den Lyd, «som Runeristerne har haft

Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig» (paa en Tid, hvor den nasalerede og den ikke nasalerede Lyd endnu holdtes nøje ud fra hinanden'), skal have været et simpelt kort α , den almindeligste Lyd! At Prof. W. allerede i Festskriftet S. 27 i sin Gengivelse af Indskrifterne (som jeg anfører i min Anmeldelse S. 18 f.) begge Gange transkriberer Vedelspang-Stenenes aft ved \ae ft , var naturligvis ikke undgaaet mig, men da jeg umulig kunde tro, at den Lyd, som Runeristerne havde haft Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig, efter Prof. W.s Mening skulde have været et almindeligt α , antog jeg, at en nøjagtig Lydbetegnelse for dette Ords Vedkommende her ikke var tilsigtet, idet Prof. W. ikke ønskede med Bestemthed at definere, hvilken hin vanskelige Lyd skulde have været.

Altsaa Runeristerne skulde have haft Vanskelighed ved nøjagtig at opfatte Lyden α i \ae ft . En saadan Antagelse trænger selv til en nærmere Forklaring. Prof. W. henviser i Festskriftet til, at der existerede to Former for Ordet, der i Reglen skreves aft og auft (og efter Monofthongeringen uft). Men denne Kendsgerning er ikke tilstrækkelig til at forklare Prof. W.s Antagelse. Thi, existerede der to Former, saa havde Runeristeren altsaa til Hensigt enten at skrive den ene, eller den anden Form eller en Kontamination af begge. Dette sidste antager hverken Prof. W., saavidt jeg ser (thi i saa Tilfælde kunde han ikke sige, at a i aft 'er Tegn for kort α '), eller jeg. Prof. W. antager altsaa, at det var Runeristernes Hensigt at skrive Formen \ae ft , der ellers skreves aft , og at det var denne Form, som de havde Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig, i en Tid, hvor Lydene α og \ae endnu holdtes nøje ud fra hinanden. En Forklaring kunde jeg nu nok tænke mig: ligesom palatale Konsonanter let opfattes som udtalt og virkelig udtales med et foregaaende medlydende i , saaledes kan bilabiale og labialiserede Konsonanter let opfattes som udtalt og virkelig udtales med et foregaaende medlydende u . Dersom \ae ft med bilabialt \phi som Følge heraf lød som $\text{\ae}^u\text{\phi t}$, saa kunde Runeristerne let

have Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig, hvilken Modifikation af *æ*-Lyden der hørtes foran det bilabiale *f*, eller hvad det i Grunden var, de hørte og udtalte imellem *æ* og *f*. Men i saa Tilfælde faldt denne Form efter min Mening sammen med den anden Form (se anf. St. S. 209 og 230, Note 2), saaledes at det ikke mere var Formen *æft*, men den Form, der kunde skrives *aft*, som Runeristerne vilde gengive, og dette antager Prof. W. ikke. Prof. W.s Antagelse trænger altsaa endnu stadig til en Forklaring. Saalænge han ikke fremkommer med en fyldestgørende Forklaring, maa jeg betegne hans Antagelse, at det var det korte *æ* i Formen *æft*, som Runeristerne havde haft Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig, medens Lydene *æ* og *æ* endnu holdtes nøje ud fra hinanden, som i højeste Grad usandsynlig.

Men antaget, at denne Prof. W.s Forudsætning er rigtig, saa bliver derfor hans 'netop paa Grund af *å* i *åft* umulig' ikke i højere Grad berettiget.

Hvis Lydene *a* (*æ*) og *å* (*æ*) i Runeristerens Sprog var faldne sammen, saaledes at *å* undtagen i *åft* skreves historisk, og Prof. W. vidste, at denne Sammenblanding af Lydene *a* (*æ*) og *å* (*æ*) foran andre Konsonanter end Nasaler begyndte Aar 950, saa kunde han udtale sit 'umulig længer tilbage i Tiden end til Aar 950'. Men Prof. W. antager netop ikke, lige saa lidt som jeg, at Lydene *å* (*æ*) og *a* (*æ*) i Runeristernes Sprog foran andre Konsonanter end Nasaler var faldne sammen. Medens han i Festskriftet med al ønskelig Tydelighed erklærede, at «*åft* ... ogsaa kan findes i en Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdes nøje ud fra hinanden» [de eneste Mindesmærker med *åft*, som Prof. W. her kan have haft for Öje, er Vedelspang-Stenene], udtalte han dette ikke tydeligt i Foredraget, og i sine 'Afsluttende Bemærkninger' siger han det heller ikke udtrykkelig, men det fremgaar med tilstrækkelig Tydelighed og med Nødvendighed af hvad han her udtaler paa S. 280 f. Angaaende dette Punkt er min ærede Kollega og jeg altsaa, forsaavidt som det drejer sig om Vedelspang-Stenene, til min Glæde fuldstændig

enige. Men paa dette Punkt skilles vore Veje. For min ærede Kollega er det et Axiom, at, skönt Lydene a og a endnu holdtes nøje ud fra hinanden, alligevel Skrivemaaden a ft staaer i Forbindelse med Denasaleringen; og for mig er det omvendt et Axiom, at, da hine Lyd endnu holdtes nøje ud fra hinanden, saa kan Skrivemaaden a ft følgelig ikke have noget at gøre med den senere Denasalering. I mine 'Bemærkninger' S. 211 skrev jeg: 'Naar en Skrivemaade a for a er, eller har været, eller engang i Fremtiden vil være mulig, . . . det véd vi a priori, . . . den er nemlig først mulig, naar Nasaleringen er opgiven, ikke før'. Denne Sætning kan naturligvis kun gælde i Almindelighed: 1) skal enkelte Tilfælde, hvor a for a specielt kan forklares (som efter min Mening, s. Bemærkninger S. 216 Note, a i ni a ut paa Nörrenæraa-Stenen c. 875), ikke være udelukkede, altsaa vilde heller ikke Prof. W.s a ft = æft være udelukket, hvis han virkelig kan forklare det; 2) skal uforklarlige Skrivfejl selvfølgelig endnu mindre være udelukkede (som ifølge Prof. W.s Opfattelse a i ni a ut), men min ærede Kollega og jeg er enige om, at Vedelspang-Stenenes a ft ikke kan regnes til saadanne abnorme Skrivemaader, som en Sprogforsker har Lov til at betragte som 'Skrivfejl'. Men i Stedet for hin med disse Undtagelser efter min Opfattelse i Almindelighed gyldige Sætning, synes min ærede Kollega at hylde en helt anden Grundsætning. Han synes at antage, at en Runerister kan skrive en Form, der kan være begrundet i hans Börnebörns Sprog, som dette kan se ud 30 Aar senere (disse 30 Aar tager jeg fra Prof. W.s 'Afsluttende Bemærkninger' S. 280 ff.), forudsat at det sker i samme Halvdel af Aarhundredet, i hvilken den Lydlov (i dette Tilfælde Denasaleringen foran andre Konsonanter end Nasaler, eller Denasaleringen i den Forbindelse, som det her kommer an paa) begynder at træde i Kraft, som Følge af hvilken hin Skrivemaade maa indfinde sig, eller tidligst i det foregaaende halve Aarhundredes sidste Aar (950), men ikke tidligere. I denne Formulering er Antagelsen,

uden Tvivl ogsaa i min ærede Kollegas Öjne, absurd, men imellem den her fremsatte Antagelse og Prof. W.s Anskuelse kan jeg ikke se mindste Forskel. Men, vil Prof. W. sige (S. 127), jeg har jo 'søgt nærmere at paavise i min Afhandling S. 23', 'at a netop kunde tænkes brugt i a ft tidligere end i andre Ord', eller (Afsl. Bem. S. 277): «For at naa saa langt tilbage i Tiden som til Aar 950 [udhævet af mig] har jeg i mit Festskrift fremhævet, at den tidlige Brug af a i a ft mulig kunde skyldes en uklar Lydopfattelse hos Runeristeren, saa at han i dette Ord tidligere end i andre havde sammenblandet Tegnene for a og a». Meget rigtigt: derom strax.

At yngre Generationer nok kan bruge ældre Generationers Sprogformer og Skrivemaader, idet disse holder sig i Skriften, er en bekendt Sag, men ældre Generationer kan omvendt skrive yngre Generationers Sprogformer og bruge Skrivemaader, der er Konsekvenser af disse, kun forsaavidt disse yngre Sprogformer ved Siden af de ældre allerede er til. At yngre Sprogformer, naar de ved Siden af de ældre allerede er til, ogsaa kan fremtræde i Skriften samt disse yngre Sprogformers grafiske Konsekvenser, er noget der ikke trænger til en særlig Forklaring. Kan en yngre Skrivemaade derimod for en tidligere Tid specielt forklares, som Prof. W. vil forklare Skrivemaaden a ft paa Vedelspang-Stenene, saa kan den naturligvis ogsaa forekomme i Skriften, før end den tilsvarende Lydform, eller Lydformer, der senere har fremkaldt den samme Skrivemaade, var til. Saa vidt er min ærede Kollega og jeg enige. Men i saa Tilfælde kan hin Skrivemaade selvfølgelig ikke alene, som Prof. W. for a ft antager, forekomme indenfor den Halvdel af et Aarhundrede, indenfor hvilken senere en Lydlov fremkaldte eller kunde fremkalde den selvsamme Skrivemaade, men ogsaa tidligere, nemlig saa langt tilbage i Tiden som de Faktorer har været til, ved hvis Tilstedeværelse hin abnorme tidlige Skrivemaade forklares. Altsaa hvis Vedelspang-Stenenes a ft, i en Tid hvor den nasalerede og den ikke nasalerede Lyd endnu

holdtes nøje ud fra hinanden, kan forklares, paa den Maade som Prof. W. vil forklare den, saa kan man, naar man har grebet til denne Forklaring 'for at naa saa langt tilbage i Tiden som til Aar 950', ikke uden samtidig at ville hævde to indbyrdes uforenelige Standpunkter, paa samme Tid fremsætte den Paastand, at Indskrifterne «paa Grund af a i aft umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950», thi hin Forklaring kan lige saa godt gælde for 935 eller 920 eller endogsaa 900 som for 950, da den dobbelte Form, ved hvis Tilstedeværelse Prof. W. vil forklare hin tidlige Skrivemaade, allerede var tilstede c. 900. Det er mig uforstaaeligt, at det ikke umiddelbart, eller senest da han nedskrev sit Foredrag af 21de April 1893, er gaaet op for min ærede Kollega, at hans Forklaring, nemlig den Kendsgerning, at han overhovedet har søgt at give en speciel Forklaring, gældende for den ene Form aft , er absolut uforenelig med hans 'netop paa Grund af a i aft umulig'. Hans Forklaringens nødvendige Forudsætning er, at aft paa Vedelspang-Stenene ikke har noget med Denasaleringen at gøre. Enhver Lingvist indser, og ogsaa Prof. W. maa derfor kunne indse, at, hvis aft hænger sammen med Denasaleringen, saa trænger det slet ikke til en saadan særlig Forklaring, som Prof. W. har søgt at give, og omvendt, hvis det trænger til en særlig Forklaring, saa har det ikke noget at gøre med Denasaleringen. At Prof. W. ikke har set dette, er den Fejl i Regningen, som han under alle Omstændigheder har gjort sig skyldig i, og som Følge af hvilken hans Resultat efter min Overbevisning er urigtigt. Det er Logiken, der 'nedlægger sit suveræne Veto' mod Prof. W.s Konklusion.

Altsaa min ærede Kollega og jeg er enige om, at Vedelspang-Stenenes aft er skrevet i en Tid, da de to Tegn a og a 'endnu holdes nøje ud fra hinanden', og at det som Følge heraf trænger til en særlig Forklaring. Men Prof. W.s Forklaring,

som han nu har tolket den, er ikke fyldestgørende. Jeg har nu S. 209 ff. givet en anden Forklaring, som jeg skylder min ærede Kollega, idet den var bygget paa hans Forklaring, som jeg opfattede den, men i ét Punkt, som jeg har gjort Rede for, afveg fra denne. Prof. W. skriver nu om denne sin Forklaring og Forholdet imellem denne og min Forklaring i sine 'Afsluttende Bemærkninger' S. 277 følgende: «For at naa saa langt tilbage i Tiden som til Aar 950 har jeg i mit Festskrift fremhævet, at den tidlige Brug af ą i ąft mulig kunde skyldes en uklar Lydopfattelse hos Runeristeren . . . Men jeg har rigtignok ikke ved denne Ytring tænkt mig Muligheden af, at ąft virkelig var udtalt med Nasal. [Dette har jeg virkelig heller ikke tænkt mig!] Det Bevis, som Prof. M. har søgt at føre herfor[!], blandt andet ved Hjælp af Helmholtz' «Lehre von den Tonempfindungen», staar helt og holdent for min lærde Modstanders egen Regning». Altsaa Prof. W. fremstiller Sagen, som om jeg har fremsat den Anskuelse, at Vedelspang-Stenenes ąft har været udtalt med Nasal! Enten altsaa, hvad jeg ikke vil antage, fremstiller han en af mig i Forbigaaende S. 217 som tænkelig anført 'Mulighed' som min egentlige Forklaring, medens jeg anf. Sted udtrykkelig siger, at jeg anser en anden Forklaring, altsaa ikke denne tænkelige 'Mulighed', for rigtig. Eller min ærede Kollega har slet ikke rigtig læst (sml. ovenfor S. 372), eller i al Fald slet ikke forstaaet min virkelige Forklaring S. 209 f., som han S. 278 kalder for et 'filologisk Kunststykke', medens allerede den Omstændighed, at jeg ved Siden af denne min egentlige Forklaring af Formen ąft anfører som en tænkelig 'Mulighed' det, som han nu alene kæmper imod, maatte have vist ham, at jeg med min virkelige Forklaring maa have ment noget helt andet. At min ærede Kollega ikke har forstaaet denne min Forklaring, kan ikke være min Skyld: flere udmærkede Filologer og Lingvister har i Breve til mig udtrykkelig, netop m. H. t. Forklaringen af Formen ąft , betegnet min Argumentation som 'klar' og 'fuldkommen indlysende', og af de

mange Filologer, der har talt med mig eller skrevet til mig angaaende denne Sag, har ikke en eneste ikke forstaaet den. Denne min Forklaring kan altsaa selvfølgelig ikke ryddes af Vejen ved at Prof. W., ligesom i Foredraget S. 126, kæmper mod noget helt andet, end hvad jeg virkelig har fremsat som min Mening. Min ærede Kollega maa læse min Forklaring om igen: hvad han siger mod den, er et Slag i Luften. Skulde end Prof. W. selv nu se sig nødt til at opgive sin Forklaring for at kunne fastholde sit 'umulig', saa opgiver jeg derfor selvfølgelig ikke min Forklaring, men betragter den som rigtig, til han har gendrevet den.

Medens Prof. W. gaar altfor let hen over Hovedindholdet af min Afhandlings sproglige og historiske Del, idet han kun offerer én Side (277 f.) derpaa, beskæftiger han sig i en Exkurs paa 6 Sider (278 ff.) udførlig med en Note paa 1 Side og 14 Linier om Skovlænge-Stenen, en Note som jeg meget godt kunde have udeladt og som jeg vilde have udeladt, hvis jeg brugte samme Taktik som min ærede Kollega, fuldstændig at ignorere alle væsentlige Indvendinger (f. Ex. S. 263 L. 3 ff.) og alle til ham rettede Spørgsmaal (f. Ex. S. 226 L. 19 ff., S. 232 L. 11 f. n., S. 236 L. 19 ff.) og hverken at tage urigtige eller for stærke eller unøjagtige Udtryk tilbage (S. 242 L. 18 ff., S. 266 L. 11, S. 248 L. 16, S. 258 L. 18 ff.), eller at anerkende, hvor man har gjort sin Modpart Uret i formel Henseende (S. 264 Note), eller ved at man som Følge af en Misforstaaelse har kæmpet imod noget, som denne slet ikke har sagt (S. 210 L. 17 ff.). Denne Prof. W.s taktiske Methode er rigtignok ikke alene langt bekvemmere, men ogsaa langt hensigtsmæssigere end min, idet der ved den undgaas, at jeg kommer tilbage til noget af de Ting, som Prof. W. undlader at berøre i sin sidste Artikel, hvad jeg ellers kunde have Lyst til, paa samme Maade som Prof. W. nu kommer tilbage til Skovlænge-Stenen. Men da jeg anser det for en Pligt baade mod Modparten og Lærerne i forekommende Tilfælde at gøre, hvad Prof. W. har undladt, samt udtrykkelig at anføre, hvad man anerkender af Modstanderens Indvendinger, og drage sine Konsekvenser deraf, saa har jeg af denne Grund skrevet hin Note, og jeg skal ogsaa af samme Grund nu gaa ind paa Prof. W.s Indvendinger mod dens Indhold.

Hvad min ærede Kollega i det første Afsnit af sin Exkurs siger paa S. 279, har han fuldstændig Ret i. Han imødegaar her en Relativsætning, der virkelig findes i min Note paa S. 222. Men hvad han kæmper imod, er noget, som jeg i Virkeligheden hverken har ment eller mener: Fejlen er min, idet jeg har udtrykt mig unøjagtig. Jeg har, da jeg skrev min sidste Note i min Anmeldelse S. 32, virkelig troet, at Skovlænge-Stenen var fra det 11. Aarh., hvad Prof. W. nu erklærer, at den med Worms stungne Runer maatte have været. Og hvad jeg i hin Relativsætning i Noten paa S. 222 har ment, er,

at Monofthongeringen og, hvis Skovlænge-Stenen virkelig havde haft dem, de stungne *k*-Runer vilde have karakteriseret Indskriften som tidligst omtrent samtidig med Hällestad-Stenene. Noget andet end dette, nemlig det som min ærede Kollega imødegaar, kan jeg slet ikke have ment, da jeg dog umulig har kunnet antage, at alle Indskrifter med stungne *k*-Runer og Monofthongering maatte være fra samme Aarti som, eller omtrent samtidige med Hällestad-Stenene. At jeg ved en Fejltagelse er kommen til at udelade Ordet 'tidligst', har jeg erkendt, saa længe som den 'lange Note' har været trykt og endnu noget længere, og jeg har derfor fra den Tid det 15de Ark har været trykt, forudset min ærede Kollegas Indvending.

Paa de øvrige 5 Sider af sin Exkurs S. 279—284 imødegaar Prof. W. tre korte Sætninger paa 7 Linjer om Skovlænge-Stenen i Noten S. 223 L. 10—4 f. n. En Kausalsætning paa 1 Linje: 'da vi c. 980 paa den større Jællinge-Sten ser Denasaleringen gennemført', som Prof. W. imødegaar paa 2 Sider 280 f., har han ladet udsige hundrede Gange mere, end der skulde ligge i den. Det har ikke kunnet falde mig ind med denne Sætning at ville sige, at Denasaleringen i det Aar, den større Jællinge-Indskrift blev ristet, har været gennemført hos alle og overalt paa det danske Sprogs Omraade, som Prof. W. har forstaaet det, hvilket foranlediger ham til at sige: «Det er en mærkelig Forestilling, Prof. M. baade her og andetsteds i sin Afhandling har dannet sig om Denasaleringen, idet han aabenbart tænker sig, at den nasale Udtale af *a* har holdt sig urokket til hen imod Midten af det 10de Aarhundrede og derefter i Løbet af et forholdsvis kort Tidsrum er fuldstændig opgivet». Altsaa min ærede Kollega fremstiller her Sagen, som om jeg ikke skulde have vidst, at Nasaleringen ikke havde holdt sig urokket foran Nasaler, skönt han ikke kan have overset, at jeg udtrykkelig har fremhævet dette i min Anmeldelse S. 31 og i min Afhandling S. 206 og andetsteds. Om *-a* i To- og Flerstavelser s. nedf. Dersom Prof. W. i første eller eneste Stavelse anerkendte en Denasalering før 950 under andre Betingelser end foran Nasaler, vilde han vel ikke have udtalt sit 'netop paa Grund af *a* i *aft* umulig'. Og at jeg ikke kan have haft den 'mærkelige Forestilling', at Nasaleringen af *a* efter 950 'i Løbet af et forholdsvis kort Tidsrum' fuldstændig er opgivet, en Forestilling, der fuldkommen svarer til den, som Prof. W. selv i Foredraget ytrede om Monofthongeringen, hvor han mente S. 130, at hvis den mindre Jællinge-Stens *þusi*, «som Prof. M. overilet forudsætter, betyder *þósi*, følger det af sig selv, at . . . Vedespang-Stenens *þau si* maa have samme Betydning», fremgaar af hvad jeg S. 229 f. 231 bemærker om Lydovergange og af hvad jeg S. 230 Note 1 antyder om, at Kong Harald Blaatand, der rejste den større Jællinge-Sten, selv uden Tvivl har fastholdt Nasaleringen til sin Død. Jeg har med hin Sætning kun ment, at Denasaleringen i det Aar, den større Jællinge-Sten blev rejst, sikkert var gennemført hos den éne Mand, der paa Kongens Befaling ristede Runerne, ihvorvel jeg selvfølgelig har antaget og antager, at Denasaleringen foruden hos ham ogsaa nok har været gennemført hos nogle andre.

At Prof. W. nu efter Udgivelsen af sin Bog 'Die Runenschrift' (1887) har forandret sin Anskuelse om Betydningen af Runen *a* paa den større Jællinge-Sten og samtidige Mindesmærker, hvilket ikke kunde være mig be-

kendt, er en Sag for sig. I Tostavelserformer paa -a som kristna akk. plur. paa den større Jællinge-Sten, stata inf. paa den anden Hællestad-Sten, lader Prof. W. nu den oprindelige Nasalering være bevaret. Men mærkelig nok meddeler han ikke med et eneste Ord, at han m. H. t. disse Former har skiftet Mening: han henviser til sin Bog («Former, som jeg udførlig har omtalt i »Die Runenschrift» S. 322 f.»), som om Læseren vilde finde en Begrundelse af hans nuværende Opfattelse der, men der staar lige det Modsatte! I »Die Runenschrift» anf. St. læser vi: «In Dänemark und wahrscheinlich auch in Schweden war die nasalität [i To- og Flerstavelserformer paa -a, «also im acc. pl. masc. der a-stämme, in vielen formen der n-stämme, im inf. und in der 3. pers. plur. präs. der verba»] bereits im anfang des 9. jhdts verloren, wie dies aus unsern ältesten runensteinen hervorgeht, die hier stets die *úr*-rune brauchen: ... ala gen. sgl. (Glavendrup), ala kupa acc. sgl. (Glavendrup), ... rita inf. (Glavendrup, Tryggevalde), ... Neben der grossen masse von beispielen für die *úr*-rune in den genannten formen gerade aus unsern ältesten inschriften finden wir ganz ausnahmsweise und erst in jüngerer inschriften a in filaga acc. sgl. (Sjörup), stina acc. pl. auf ein paar schonischen steinen, ... kristna acc. plur. (der grössere stein von Jællinge), stata inf. (Hællestad b). Dass wir in diesen fällen nicht den alten nasalvokal bewahrt vor uns haben, geht jedoch deutlich aus der grossen menge analoger formen mit der *úr*-rune nicht nur auf weit älteren und auf gleichzeitigen steinen, sondern auch auf eben denselben denkmalern hervor, die ausnahmsweise a gebrauchen. ... In den angeführten formen mit a sehe ich daher nur eine vermischung von a und a; aber wenn a besonders hinter n auftritt, so ist es doch hier ohne zweifel absichtlich aus kalligraphischen gründen gebraucht, um das zusammentreffen von a n [de to hinanden lignende Runer] zu vermeiden.» Alt dette fandt og finder jeg slaaende og uigendriveligt, og for mig er det, indtil min ærede Kollega har gendrevet sin egen tidligere Anskuelse med tvingende Grunde, utvivlsomt, at »Die Runenschrift's» Forfatter med Hensyn til disse Former har haft en rigtigere Opfattelse end Forfatteren af Exkursen S. 280 ff. At Prof. W. angaaende Forklaringen af den større Jællinge-Stens a i þaurui har forandret sin tidligere Anskuelse, meddeler han S. 281: han trøster sig «til nu sikkert at kunne paavise, at a i þaurui netop er Betegnelse for den Næselyd, med hvilken Selvlyden er bleven udtalt» [altsaa = *þyri* af germ. *þunruī*, akk. -iān, gen. -iāz, lok. -iāi]. At Runeristeren har udtalt dette Ord med nasaleret Vokal og at han med a har villet betegne et nasaleret y, kan jeg indtil videre ikke tro (hvormed jeg selvfølgelig ikke vil bestride, at dette Ord tidligere og endnu c. 980 af mange, bl. a. af Kong Harald selv, har været udtalt med nasaleret Vokal), men vi vil afvente, hvorvidt det vil lykkes Prof. W. at paavise dette. «Kun i den større Jællinge-Stens sār, hvor a betegner det lange æ», finder Prof. W. en Sammenblanding af Tegnene a og a. For dette ene Ord maa han altsaa søge en særlig Forklaring, ligesom for Vedespang-Stenenes aft: jeg tror næppe, at det vil kunne lykkes ham at finde en saadan, der er fyldestgørende, og dermed at bevise, at Runeristeren endnu udtalte nasalerede Vokaler; dog, dette kan vi afvente. Men skulde min ærede Kollega kunne bevise dette, saa kan

det kun være gunstigt og paa ingen Maade ugunstigt for min Hovedsætning, at Nasaleringen (undtagen foran Nasaler, bortset fra Tostavelsesord paa -a) var intakt paa Vedelspang-Stenenes Tid og at, ligesom a i niqut paa Nørre-naaraa-Stenen c. 875, Vedelspang-Stenenes a i aft trænger til en særlig Forklaring, en saadan som baade Prof. W. og jeg har søgt at give, at altsaa dette aft lige saa godt kan være ældre, som det kan være fra 950.

Men hvordan dette end forholder sig, kan jeg ikke se, at der har været nogen Anledning for min ærede Kollega til at operere med Udtryk som 'fuldstændig Vildfarelse' (S. 281) mod mig, som om jeg burde have vidst, hvad han har udfundet efter Udgivelsen af 'Die Runenschrift' uden offentlig at have meddelt det. En Videnskabsmand, der tror at have erkendt en Sandhed, som han selv og andre ikke tidligere har vidst, kan nok meddele den paa en anden Maade uden at bruge saadanne Udtryk. Den, som Udtrykket 'fuldstændig Vildfarelse' i Virkeligheden falder tilbage paa, er Forfatteren til 'Die Runenschrift'. I Exkursen S. 280 siger Prof. W.: Det viser sig, «at Nasalerne . . . ere opgivne efterhaanden, i nogle Forbindelser meget tidlig [efter Sammenhængen nødes Læseren til at tro, at jeg har bestridt dette: hvor har jeg nogensinde gjort det?], i andre saa sent, at de først hen imod Aar 1100 kunne siges fuldstændig at være forsvundne». Jeg har heller aldrig bestridt dette sidste: jeg taler om den større Jællinge-Sten, ikke om andre Stene, og desuden har jeg selvfølgelig kun talt om Sproget, ikke om Skrivemaaden. Men jeg er tilbøjelig til at tro, at Prof. W. nu i sin Exkurs, i Modsætning til sin Bog 'Die Runenschrift', ikke tilstrækkelig skarpt skelner imellem Sprog og Skrivemaade. At Denasaleringen, bortset fra Stillingen i Udlyden af To- eller Flerstavelsesord og Stillingen foran Nasaler, ogsaa endnu efter Midten af det 10de Aarh. i nogle Forbindelser er indtraadt tidligere end i andre, er i og for sig meget sandsynligt: at det rimeligvis har forholdt sig saaledes, kan vi let blive enige om. Men det gentagne Gange anførte Sted i 'Die Runenschrift', som der henvises til, véd aldeles intet derom. At den ældre Skrivemaade i mange enkelte Tilfælde har holdt sig meget længe, har formodentlig Forfatteren til 'Die Runenschrift' ogsaa allerede vidst, men at den af os med a transkriberede Rune endnu i det 11te Aarh. kan have betegnet en virkelig nasalere Lyd i Sproget, hvad jeg hverken har bestridt eller paastaet, véd 'Die Runenschrift' anf. St. aldeles intet om. 'Die Runenschrift's Forfatter lader a og a, bortset fra Stillingen foran Nasaler og i Slutningen af To- eller Flerstavelsesord, begynde at blandes i det 10de Aarhundredes sidste Halvdel: umiddelbart efter den udmærkede Forklaring af -na for -na i Former som kristna, ved hvilken der bevises at dette -a, hvor det findes i det 10de Aarh.s sidste Halvdel, var = -a, anfører 'Die Runenschrift's Forfatter S. 323 «noch einen beweis für die vollstündige vermischung der óss- und ár-rune zu ende des 10. jhdts.». Det er altsaa, hvis Exkursens Forfatter skulde have Ret, hvad vi maa betegne som ønskeligt for Prof. W.s Skyld, ikke mig, men 'Die Runenschrift's Forfatter, der 'angaende Nasaleringens Brug i de to sidste Actier af det 10de Aarh.' «svæver i en fuldstændig Vildfarelse», thi alle Former, som Prof. W. S. 281 støtter sin Dom paa, opfattes af mig ikke anderledes end af Forfatteren til 'Die Runenschrift'. Men man vil ikke kunne fortænke mig i, at jeg for min

Part, her hvor det ikke drejer sig om selve de runologiske Kendsgerninger, men om deres lingvistiske Bedømmelse, indtil videre har mere Tiltro til 'Die Runenschrift's Forfatter.

Min ærede Kollega siger S. 278, at jeg 'i den lange Note S. 221—23' lejerer forskellige 'værdifulde positive Bidrag til Bedømmelse af den Methode', som jeg bruger 'ved Fastsættelsen af Runestenenes Kronologi'. Han skriver 'Runestenenes' Kronologi, som om jeg, der er Filolog paa et andet Omraade og Lingvist, nogensinde havde udgivet mig for Runolog, eller som om jeg var en Konkurrent, der betragtede 'Fastsættelsen af Runestenenes Kronologi' som sin Opgave. Jeg har ikke anmeldt min ærede Kollegas Festskrift som Runolog. Kan man ikke som Lingvist og Filolog uden at være Runolog finde en lingvistisk eller en historisk Fejl i et runologisk-historisk Værk? Er det min ærede Kollegas Mening, at man uden at være Runolog ikke maa anmelde et af hans Værker, undtagen ubetinget rosende (min Anmeldelse var baade anerkendende og rosende, kun ikke ubetinget rosende: en saadan skriver jeg overhovedet aldrig), og at man ikke, saaledes som jeg har gjort det, maa tillade sig at ytre og med historiske Grunde og saavidt muligt ogsaa med runologiske Grunde, støtte en afvigende historisk Opfattelse? I Slutningen af sin Artikel S. 284 stiller Prof. W. Sagen paa Hovedet, idet han taler om min 'Tidsbestemmelse' og mine »derpaa byggede historiske Slutninger». Prof. W. selv som Runolog har bygget historiske Slutninger paa en runologisk Tidsbestemmelse: jeg, som Ikke-Runolog, har aldrig gjort og vilde aldrig gøre slikt. Hvad jeg har gjort, er omvendt at bygge en Tidsbestemmelse paa historiske Slutninger. Prof. W. vil nu S. 282—4 'gennem et enkelt Exempel', nemlig Skovlænge-Stenen, som jeg kun har berørt, fordi jeg af den anførte Grund ansaa det for min Pligt, vise Forskellen mellem sin og min Methode. Paa det rent runologiske Omraade, d. v. s. overalt hvor det kommer an paa Kendskab til runologiske Fakta, anerkender jeg selvfølgelig Prof. W.s Overlegenhed, hvad jeg ikke gör paa det almen-lingvistiske og det historiske Omraade. En Videnskabsmand, der som Prof. W. paa et bestemt Omraade véd uden Sammenligning mere end alle vi andre, kan nok paa dette Omraade sige det, som han vil sige S. 283 f., paa en anden Maade end han gör. Han har maaske selv ingen Forstaaelse for den Uretfærdighed, som han begaar ved S. 284 at nedsætte, hvad han kalder min Methode, uden at tage Hensyn til, at vi andre, Ikke-Runologer, først naar hans Runeværk foreligger, kan vide saa meget, som han i dette vil have nedlagt af sin Viden, og at vi indtil den Tid ikke kan have det Kendskab til runologiske Fakta, som man selv ønsker. Prof. W., der af samtlige danske Runemindesmærker har Tegningerne paa sit Studereværelse, kan maaske slet ikke forestille sig, hvor uhyre vanskeligt det i mange Tilfælde kan være for os andre, ja undertiden umuligt, at faa fat i en Gengivelse af en Runeindskrift, som kunde være af Vigtighed for en og som man ønsker at bruge. I mange Tilfælde kan man, selv om man har faaet fat i en Gengivelse af en Runeindskrifts Ordformer, dog ikke opnaa nogen Kundskab om Indskriftens ydre Habitus og saadanne ydre Omstændigheder, som Skilletegnenes Form og Stilling, Ting som Prof. W. med Rette erklærer for vigtige. Hvis Prof. W. vilde tage tilbørligt Hensyn hertil, tror jeg ikke, han vil kunne paapege

nogen principiel Forskel mellem sin og min filologiske Methode til Ugunst for min. En Fejl i en eller anden Præmisse kan i øvrigt ikke nedsætte en Videnskabsmands Methode, hvad jeg, efter at have søgt at paavise, at min ærede Kollega havde begaaet en Fejl i Regningen, S. 234 f. udtrykkelig har fremhævet. — Prof. W. bemærker S. 282: «Det er vistnok kun et meget flygtigt Blik, Prof. M. under mit Foredrag i Videnskabernes Selskab har kastet paa den Tegning af Skovlænge-Stenen, som jeg ved den Lejlighed fremlagde». Dette er fuldkommen rigtigt. At jeg ikke kunde studere Tegningen grundig i et Øjeblik, hvor det regnede ned paa mig med kollegiale Høfligheder, vil enhver let kunne begribe. Jeg saa bl. a., at Stenen, i Modsætning til Worms Gengivelse, havde α starþr (som Prof. W. meddelte S. 125) og α raþi (hvad jeg allerede vidste fra 'Die Runenschrift' S. 319) og jeg saa de to k-Runer i Slutningen. Af de Punkter, som Prof. W. gør Brug af paa S. 283, er det kun Formen þasi i Slutningen af første Linje og Skilletegnene i Begyndelsen af Linjerne, som jeg i den Del af et Minut, i hvilken jeg saa Tegningen, ikke har lagt Mærke til. At vi nu anf. St. for første Gang har faaet en paalidelig Gengivelse af Skovlænge-Indskriften, saavidt mig bekendt den første offentliggjorte Gengivelse af denne Sten overhovedet siden Worms Dage (!), er det vigtigste Udbytte af Prof. W.s sidste Artikel.

Ved Skovlænge-Stenens Bedømmelse gik jeg ud fra en bestemt Forudsætning, nemlig den, at dens α tir intet har med Denasaleringen at gøre, da Stenen ellers ikke blander α og α : skulde Forudsætningen være urigtig (s. nedf.), kan jeg selvfølgelig ikke gøre Krav paa et rigtigt Resultat, lige saa lidt som Prof. W.s Resultat for Vedelspang-Stenene kan være rigtigt, naar hans Forudsætning, at disse Stenes α t, til Trods for den af ham givne specielle Forklaring, har noget med Denasaleringen at gøre, er urigtig. Gaaende ud fra hin Forudsætning bestemte jeg (for at bruge Prof. W.s Udtryk S. 277) 'den Grænse, inden for hvilken jeg rent theoretisk bevægede mig' med Hensyn til Skovlænge-Stenens Tid til 935—980, d. v. s. Tiden mellem den mindre Jællinge-Sten paa den ene Side og den større Jællinge-Sten og Hællestad-Stenene paa den anden Side (om Tidsgrænsen nedad c. 980, s. nedf.). Prof. W. tror nu at kunne sætte Skovlænge-Stenen til c. 985 og siger S. 284: «Ved med et rundt Tal at sætte denne Sten til c. 950 har Prof. M. begaaet en Fejl paa mindst 30 Aar. . . . Fra mit Standpunkt maa jeg derfor anse den Methode, som Prof. M. følger ved Bedømmelsen af Runemindesmærkerne og deres Tid, for saare mangelfuld. . . .»

Hertil er der meget af bemærke.

For det første har jeg, hvor jeg nævnte hint runde Aarstal, der slet ikke var Midtpunktet af den Tid, som jeg betegnede som theoretisk mulig, umiddelbart tilføjet, at jeg ikke vilde 'have lagt nogen Vægt herpaa'. Min ærede Kollega undlader at medtage denne Tilføjelse, hvor han anfører mine foregaaende Ord (S. 280), og mit Forbehold har ikke afholdt ham fra netop at benytte de umiddelbart foregaaende Ord til at nedsætte min Methode.

Dernæst undlader Prof. W. at gøre Læseren opmærksom paa en meget væsentlig Omstændighed, der vilde have forringet Indtrykket af hans Tal, nemlig den væsentlige Forskel, der bestaar imellem et theoretisk rundt Aarstal og et faktisk ikke rundt eller rundt Aarstal. Tidsforskellen imellem

disse to Tal kan for Runemindesmærker være 20—25 Aar, uden at det ene eller det andet Tal derfor behøver at være urigtigt. F. Ex., den Grænse, inden for hvilken Prof. W. nu 'rent theoretisk' bevæger sig med Hensyn til Vedelspang-Stenenes Tid, falder mellem 950 og 1000, d. v. s. hvis det ikke drejede sig om historiske Mindesmærker, maatte han ifølge sin nuværende (efter min Mening urigtige) Opfattelse sætte Stenene til c. 975: dette vilde være det theoretiske runde Aarstal. Det faktiske runde Aarstal for Vedelspang-Stenene derimod, som han bestemmer paa Grundlag af historiske Overvejelser, er ifølge ham 950: Tidsforskellen 25 Aar. For historiske Mindesmærker er det selvfølgelig det faktiske ikke runde eller runde Aarstal, som vi, saavidt muligt, ønsker at vide: det theoretiske runde Aarstal for Mindesmærkerne, hvilket efter min Opfattelse i Almindelighed vil sige saa meget som et Tidspunkt c. 40 Aar efter Runeristerens Fødsel, medens han i Virkeligheden kan have ristet Indskriften paa et tidligere eller senere Tidspunkt af sit Liv, er for Historien selvfølgelig fuldstændig ligegyldigt. For ikke-historiske Runemindesmærker er det derimod det theoretiske runde Aarstal, som vi søger, simpelthen fordi vi for disse aldrig vil faa det faktiske ikke runde Aarstal og kun i sjældne Tilfælde kan faa et sandsynligt faktisk rundt Aarstal at vide (f. Ex. naar man, som Prof. W. tror at kunne det for Skovlænge-Stenen, kan knytte Stenen til et bestemt historisk Mindesmærke, s. nedf.). Hvad jeg søgte for Skovlænge-Stenen, var af den anførte Grund udelukkende det theoretiske runde Aarstal: hvad Prof. W. tror at have fundet, kan derimod (efter hans Ord at dømme) kun være det faktiske runde Aarstal. Midtpunktet af den Periode, indenfor hvilken jeg theoretisk bevægede mig med Hensyn til Skovlænge-Stenens Tid, er c. 960; Prof. W.s faktiske runde Aarstal (om hvilket nærmere s. nedf.) c. 985: Tidsforskellen de samme 25 Aar som ovenfor ifølge Prof. W. for Vedelspang-Stenene.

Ved med et rundt Tal at sætte Skovlænge-Stenen 'til c. 950', siger min ærede Kollega, «har Prof. M. begaaet en Fejl paa mindst 30 Aar, — netop den samme Fejl, som han efter min Mening har gjort sig skyldig i ved Fastsættelsen af Vedelspang-Stenenes Tid.» Dette vilde kun være Tilfælde, hvis Prof. W.s Tidsbestemmelse for Skovlænge-Stenen skulde betegne det theoretiske runde Aarstal, saaledes at Stenen faktisk kunde være 25 Aar yngre, og 'den Grænse, indenfor hvilken han rent theoretisk bevægede sig' faldt mellem 960—1010. Men dette sidste er næppe min ærede Kollegas Mening. I min Anmeldelse S. 31 skrev jeg: 'Runeindskrifternes Kronologi, som Wimmer lærer os den og som jeg har den højeste Agtelse for, kan ifølge Sagens Natur kun være relativ'. Dermed mente jeg, at det (for her kun at tale om Tiden til Aar 1000) indtil den Tid, hvor de historiske Mindesmærker begynder, og i en mindre Grad ogsaa endnu indenfor de historiske Mindesmærkers Periode, med de ikke-historiske Runeindskrifter Tidsbestemmelse mutatis mutandis omtrent forholder sig som med Tidsbestemmelserne i den indiske Literaturhistorie, hvor vi kun har en relativ Kronologi, en theoretisk Rækkefølge, der lader sig fastsætte af indre Grunde, men ingen Aarstal. Ligesom man i en Literaturhistorie uden Aarstal som Følge af en eller anden urigtig literaturhistorisk Forudsætning kan begaa Fejl ved Fastsættelsen af den theoretiske Rækkefølge, saaledes maa ogsaa i

Runologien en urigtig Forudsætning (f. Ex. angaaende Vedelspang-Stenenes aft eller den mindre Jællinge-Stens pusi) føre til Fastsættelsen af en tildels urigtig theoretisk Rækkefølge for Mindesmærkerne. Den theoretiske og den faktiske Rækkefølge er til en vis Grad uafhængige af hinanden, paa samme Maade som i Literaturen et Mindesmærke, der tilhører en ældre Retning end et andet, derfor dog faktisk meget godt kan være yngre end dette. Et Led, in casu et Runemindesmærke, der sættes til et bestemt theoretisk rundt Aarstal, indenfor den (rigtig eller tildels urigtig) fastsatte theoretiske Rækkefølge, drager mere eller mindre de forudgaaende og efterfølgende Led og kan drage hele Rækken efter sig: ogsaa de historiske Mindesmærkers theoretiske runde Aarstal kan med de øvrige forskydes, dog saaledes at de ikke fjerner sig mere end i det højeste c. 25 Aar fra de faktiske ikke runde eller runde Aarstal, for saa vidt som disse staar fast. Hvis Prof. W.s Tidsbestemmelse for Skovlænge-Stenen skal betegne det theoretiske runde Aarstal, saa har jeg, gaaende ud, ligesom han, fra den Forudsætning, at Vedelspang-Stenenes aft og Skovlænge-Stenens aftir maa bedømmes overensstemmende, fuldstændig uafhængig af min ærede Kollega, hvis nøjagtige Tidsbestemmelse for Skovlænge-Stenen jeg slet ikke kendte, beregnet Tidsafstanden imellem Vedelspang-Stenene og Skovlænge-Stenen nøjagtig som han. Ifølge Prof. W. er den theoretiske Tidsafstand imellem Skovlænge-Stenen (c. 985) og Vedelspang-Stenene c. 10 Aar, Tidsafstanden imellem det theoretiske og det faktiske runde Aarstal for Vedelspang-Stenene (975 og 950) c. 25 Aar, Summa c. 35 Aar. Jeg har bestemt det theoretiske runde Aarstal for Skovlænge-Stenen (uden at ville have lagt Vægt derpaa) til c. 950, det theoretiske runde Aarstal for Vedelspang-Stenene (exempelvis) til c. 940, disse Stenes faktiske Tid til c. 920. Jeg haaber dog, at ingen for denne Overensstemmelses Skyld vil betragte en theoretisk Tidsafstand af c. 10 Aar og en faktisk af c. 30—35 Aar imellem Stenene for fastslaaet. At mine Aarstal er saa meget tidligere end Prof. W.s, er en nødvendig Følge af, at vi er gaaet ud fra forskellige Forudsætninger, for saa vidt som han antager, at aft og aftir hænger sammen med Denasaleringen, medens jeg antog, at aftir havde lige saa lidt med Denasaleringen at gøre som Vedelspang-Stenenes aft . Hvis jeg med Hensyn til Tidsbestemmelsen for Vedelspang-Stenene skulde have Uret, saa var min Tidsbestemmelse for dem og Skovlænge-Stenen en Fejl, ikke to. At jeg altsaa ifølge Prof. W. med Hensyn til Skovlænge-Stenen har begaaet «netop den samme Fejl», som jeg efter hans Mening har gjort mig «skyldig i ved Fastsættelsen af Vedelspang-Stenenes Tid», kan næppe betegnes som et meget eklatant Bevis paa en «saare mangelfuld» Methode. Jeg anerkender (s. nedf.), at Skovlænge-Stenen faktisk kan være fra c. 985, ligesom jeg aldrig har bestridt, at Vedelspang-Stenene, rent theoretisk, kunde være fra 950. Jeg indrømmer endvidere, at hvis Prof. W. skulde have Ret i at sætte Vedelspang-Stenene rent theoretisk til c. 975 (= 950—1000), hvilket jeg rigtignok anser for en Umulighed, saa kan det theoretiske runde Aarstal for Skovlænge-Stenen have været c. 985, saaledes at Stenen faktisk kunde være fra 1010. Men da dette sidste vistnok slet ikke er min ærede Kollegas Mening, skal jeg ikke gaa videre ind paa dette Punkt.

Som terminus ad quem for Skovlænge-Stenen satte jeg Aarstallet 980.

Af hvilke Grunde gjorde jeg det? For de historiske Mindesmærkers Skyld, der er fra c. 980, den større Jællinge-Sten og Stenene fra Hällestad og Sjö-rup. 1) fordi Sjörup-Stenen og den første Hällestad-Sten, altsaa to af de fire samtidige Stene, allerede har en stungen k-Rune. Da der paa den fore-gaaende S. 222 i samme Note havde været Tale om disse stungne Runer, omtalte jeg dem ikke igen S. 223. 2) fordi ligesom den større Jællinge-Sten ogsaa Sjörup-Stenen og to af de tre Hällestad-Stene blander Tegnene *ą* og *a*. Sjörup-Stenen har *filaga*, den anden Hällestad-Sten *stata*, den første Hällestad-Sten *a* for *ą* i askil. De nævnte Former ligesom den større Jællinge-Stens *kristna* og *sar* bedømte jeg nøjagtig som 'Die Runenschrift' S. 320—3. Jeg har anf. St. i Noten kun antydnet det her anførte: at min ærede Kollega har saa meget et udsætte paa min Note, skyldes vistnok tildels den Omstændighed, at jeg ønskede at gøre den 'lange' Note saa kort som muligt.

Hvorledes er nu Prof. W. naaet til sit afvigende Resultat? Hvor der er Tale om de stungne k-Runer, S. 279, undlader han at tage Hensyn til Sjörup-Stenen, fordi jeg i min Note S. 222 for Korthedens Skyld kun havde nævnt Hällestad-Stenene, ikke den fra dem uadskillelige Sjörup-Sten, som jeg selvfølgelig indbefattede under Betegnelsen 'Hällestad-Stenene'. Det virkelige Forhold, at 2 af de 4 samtidige Stene har et punkteret k, bliver saaledes hos ham til 1 af 3, idet han skriver: «Det stungne k viser sig nemlig for første Gang paa Hällestad-Stenene, men saa sporadisk, at vi paa alle tre Stene med de forholdsvis lange Indskrifter kun møder det en eneste Gang, nemlig i Ordet *aigi* paa den største Sten, medens vi i alle andre Tilfælde finder k uden Punkt». — Dette er imidlertid uden Betydning for Resultatet. Af Betydning for Prof. W.s Resultat er derimod følgende to Punkter. 1) Han har, som vi har set, uden at han meddeler det, forandret sin Mening angaaende Betydningen af *ą* paa den større Jællinge-Sten, Hällestad-Stenene og Sjörup-Stenen. Som Følge heraf finder han S. 281 paa Hällestad-Stenene 'ikke en eneste virkelig Afvigelse fra den gamle Regel'. askil paa den største Hällestad-Sten skal nemlig være en «rent tilsyneladende» Undtagelse, «da den skyldes en forandret Udtale af Navnet». Netop: Nasaleringen var opgiven (Die Runenschrift S. 320 § 3), thi en anden kvalitativ eller kvantitativ Forandring af Vokalen (smst. § 2) kan her ikke komme i Betragtning. For mig er dette netop quod erat demonstrandum.

2) Afvigende fra det Princip, som han ellers følger ved sine runde Tal, sætter Prof. W. i sine 'Afsluttende Bemærkninger' Hällestad-Stenene (med Sjörup-Stenen) til c. 985 i Stedet for til c. 980: han plejer nemlig ellers (for det 10de Aarh.) kun at regne med hele Aartier (og for Tiden fra 600 til 900 med Fjerdedele af et Aarhundrede). Sm. S. 129. F. Ex. Danevirke-Stenen, der tidligst kan være rejst i Efteraaret 995, sætter han ikke til c. 995, men til c. 1000. (Anf. St. siger han: «at jeg nu med de historiske Kendsgærninger for Öje i Steden for «omtr. 1000» tror at kunne sætte 996, synes mig kun at tale til Fordel for mine runde Tal». Dersom han her kun skulde mene til Fordel for Brugen af runde Tal i Stedet for ikke runde, saa trænger den vel ikke til nogen Apologi, men hvis han, fordi Tidsbestemmelsen c. 1000 for Danevirke-Stenen, taget som rundt Tal, var rigtig, gör Krav paa,

at vi derfor skal have Tiltro til Rigtigheden af alle hans andre runde Tal, saa er dette dog for meget forlangt. Thi da den Kong Sven, der nævnes paa Danevirke-Stenen og hvis Hjemfælle var dragen vestpaa, af historiske Grunde kun kunde være Sven Tjageskæg, hverken Knud den stores Søn Sven eller Sven Estridsøn eller Sven Grade, saa kunde Danevirke-Stenen uden stor Fare, ogsaa uden runologiske Kundskaber, med et rundt Tal sættes til c. 1000.) Om den mindre Jællinge-Sten, der formodentlig er fra 935, siger Prof. W. smst.: jeg har «altid været i Tvivl om, hvor vidt jeg skulde vælge c. 930 eller c. 940; ét af disse Tal maatte jeg nemlig vælge, naar jeg vilde holde mig til runde Tal». At gøre en Undtagelse fra denne Regel for Hällestad-Stenenes Skyld, som Prof. W. gör det til Ugunst for mig, var der saa lidt Anledning til som vel muligt: til 'c. 985' kan dog kun sættes, hvad der ogsaa kan have været noget yngre end 985 eller hvad der kan være sket f. Ex. mellem 981—989; derimod hvad der senest kan være sket 985, men «rimeligvis», som Prof. W. selv siger S. 281, har «fundet Sted et Par Aar tidligere», og ogsaa kan være sket noget før 980, plejer man ellers at sætte til c. 980. Jeg har i mine Præmisser intetsteds, som Prof. W. nu gör, regnet Hällestad-Stenene som værende fra c. 985, men har anset dem for ældre, da jeg anser det for meget sandsynligt, at Slaget paa Fyrisvoldene har fundet Sted før 980 (derfor har jeg i Noten S. 222 betegnet Hällestad-Stenene som værende fra Harald Blaatands senere Regeringstid, ikke 'sidste'). Retfærdigheden byder altsaa, at der i Stedet for Prof. W.s 'c. 985' i hans Polemik mod mig overalt indsættes c. 980: dermed vilde hans Hovedtrumf gaa tabt. Ved at min ærede Kollega i Modstrid med sine egne Principer har sat Hällestad-Stenene til 'c. 985', er det lykkedes ham at faa et Resultat ud, som jeg havde betegnet som 'fuldstændig udelukket': jeg havde nemlig, netop med Hensyn til Hällestad-Stenene og Sjørup-Stenen, ikke udelukket 980, kun 981—1000. Hvor han anfører mine tre Sætninger (S. 279), tillader Prof. W. sig at udhæve Ordene 'maa jeg i det mindste betragte Aarhundredets to sidste Aartier som fuldstændig udelukkede', uden at tilføje, at det ikke er mig, der har udhævet dem, og S. 284 henfører han triumferende Skovlænge-Stenen til samme Tid som Hällestad-Stenene, for Skovlænge-Stenen 'altsaa netop den Periode, som Prof. M. ifølge sin Methode ansaa for 'fuldstændig udelukket' (saaledes udhævet af Prof. W.), medens dette sidste i Virkeligheden slet ikke er sket ifølge min Methode, men (vel at mærke under den Forudsætning, at Skovlænge-Stenen havde bevaret Nasaleringen) som Følge af, hvad Prof. W. selv havde lært os i 'Die Runenschrift' S. 320—323: naar jeg skrev, at jeg maatte betragte Aarhundredets to sidste Aartier som fuldstændig udelukkede (i Stedet for at betegne det som meget usandsynligt, at Skovlænge-Stenen skulde være yngre end Hällestad-Stenene fra c. 980), saa var det fra min Side, hvad jeg uden videre indrømmer, kun et for stærkt Udtryk, der strider mod mine egne Anskuelse om Lydovergange.

Hvorledes beviser Prof. W. da, at Skovlænge-Stenen maa henføres til samme Tid som Hällestad-Stenene? Idet han søger at paavise Tilknytningspunkter imellem Skovlænge-Stenen og den ene Hällestad-Sten (den tredje), der hverken har a for a (eller a for a) eller stungne k-Runer. Antaget, at

de af ham anførte Momenter virkelig er saadanne Tilknytningspunkter, hvad beviser de saa? Naar af 5 omtrent samtidige Mindesmærker (større Jællinge-Sten, Hällestad-Stenene, Sjørup-Stenen) ét ikke som de andre 4 blander a og a, og det samme Mindesmærke ikke som to andre samtidige Mindesmærker har en stungen k-Rune, saa er for mig ét af to med Nødvendighed Tilfælde. Enten er det rent tilfældigt, at den tredje Hällestad-Sten, idet den har fastholdt den historiske Orthografi i a^sbiurn og det historisk rigtige a i andre Ord, ikke udviser noget a for a eller omvendt, medens den vilde have haft saadanne, hvis Indskriften havde været længere. Eller vi maa konstatere, hvad der ogsaa a priori er sandsynligt, at de 5 Mindesmærker, om end faktisk omtrent samtidige, dog theoretisk repræsenterer en forskellig Tid, at altsaa den ene Sten er theoretisk ældre, d. v. s. at dens Runerister formentlig var ældre end de Mænd, der ristede de andre Indskrifter, eller at han i al Fald tilhørte en ældre Skole. Jeg antager indtil videre som det sandsynligste dette sidste, og hvis Skovlænge-Stenen udviser Tilknytningspunkter til denne Sten, saa slutter jeg, at ogsaa Skovlænge-Stenen sandsynligvis theoretisk er ældre end 980, medens den faktisk nok kan, men aldeles ikke maa have været samtidig med Hällestad-Stenene. Er det ifølge sin Methode, at Prof. W. ikke tager Hensyn til, at 4 eller 5 faktisk samtidige Stene theoretisk kan og efter al Sandsynlighed maa være Repræsentanter for en forskellig Tid, og dekreterer, at, da Hällestad-Stenene faktisk er fra c. 985 (ifølge ham), derfor Skovlænge-Stenen faktisk maa være fra samme Tid?

Hvad anfører Prof. W. da som Bevis for, at Skovlænge-Stenen og den tredje Hällestad-Sten maa henføres til samme Tid? Hans første Grund ser vi her bort fra, da dette er den Forudsætning, som jeg var gaaet ud fra m. H. t. Skovlænge-Stenens a^stir. Den anden Grund beviser i den Form, hvori han har fremsat den, intet (sml. ndf.): den Omstændighed, at paa den ene Side Monofthongeringen af den gamle Tvelyd skrives a paa Skovlænge-Stenen i raspi, medens paa den anden Side det korte e i þaki (= -þegi) paa Hällestad-Stenen skrives a, hvilket sidste ifølge Die Runenschrift S. 319 allerede forekommer paa langt ældre Stene, kan umulig bevise, at begge Stene maa henføres til samme Tid, hverken faktisk eller theoretisk. Den fjerde Grund, at Hällestad-Stenen har iftir, Skovlænge-Stenen samme -ir i a^stir, vilde kun kunne bevise, hvad det hos Prof. W. skal bevise, hvis han kunde sige os, at dette -ir først har været til fra 981 (efter den større Jællinge-Sten), men da dette -ir uden Tvivl ikke er opkommet i et og samme Aarti i alle Landets Egne, men i nogle Egne maa have været ældre end i andre, kan det ikke bevise meget. Den tredje Grund er, at begge Stene har þasi for þansi foran Skilletegnet ved Slutningen af den første Linje: dette kan være af Betydning, men for at man rigtig kan værdsætte det, burde Prof. W. have tilføjet, om det er udelukket, at þasi: for þansi: ved Slutningen af Linjen i det specielle Tilfælde paa den ene eller anden Sten kan bedømmes saaledes, som han selv S. 129 f. vil bedømme den mindre Jællinge-Stens þasi for þansi foran Skilletegnet ved Slutningen af en Linje. Det vigtigste af, hvad Prof. W. anfører, synes mig at være, hvad han tilføjer om Brugen af Skilletegnene. Men da Hällestad-Stenen ifølge Prof. W.s Gengivelse ikke har noget Skilletegn i Begyndelsen af den ny Linje, medens

Skovlænge-Stenen har Skilletegnet foran alle Linjer, indskrænker den specielle Overensstemmelse imellem Stenene sig til Skilletegnet i Begyndelsen af Indskriften (Skilletegn foran og ved Slutningen af Linjerne har ogsaa allerede den danske Vedelspang-Sten paa Bagsiden).

Jeg anerkender, at Skovlænge-Stenen kan være samtidig med Hällestad-Stenene (c. 980). Hvad det sidste Punkt angaar, saa anerkender jeg, hvad Prof. W. ikke gør nogen Bemærkning om, at saadanne ydre Ting, som Skilletegnetes Stilling og Form kan være af særlig Vigtighed til Bestemmelse af et Mindesmærkes faktiske Tid. 'I Henseende til Rune- og Sprogformer', skrev jeg i min Anmeldelse (sml. 'Bemærkninger' S. 226), vil en Runerister paa 55 Aar i det væsentlige endnu forfærdige en Runeindskrift efter samme Methode, som han fulgte 30 Aar tidligere i 25 Aars Alderen. Jeg undlod med Forsæt at tilføje 'i Henseende til Mindesmærkets ydre Habitus'. I Henseende til saadanne ydre Ting som Skilletegnetes Stilling og Form kunde en gammel Runerister nemlig aabenbart langt lettere adoptere sin Tids Mode end med Hensyn til Skrivemaaden. Hvad angaar Prof. W.s anden Grund, saa frembyder Sjørup-Stenen et nøjagtigere Sidestykke (aki) til Skovlænge-Stenens raspi, end den af Prof. W. anførte Form paa den tredje Hällestad-Sten.

Alt hvad jeg S. 223 i Noten bemærkede om Skovlænge-Stenen, var, som gentagne Gange sagt, skrevet under den Forudsætning, at Runeristeren, undtagen i Slutningen af Flerstavelsesord og foran Nasaler, havde bevaret den ældre Nasalering i Sproget, og at Formen aftir maatte særlig forklares ligesom Vedelspang-Stenenes aft. Men jeg tror, at denne Forudsætning har været urigtig.

Da nemlig den danske og den svenske Mand, der ristede Vedelspang-Indskrifterne, uden Tvivl ikke begge uafhængige af hinanden har skrevet aft, men den ene for dette Ords Vedkommende har adopteret den andens Skrivemaade, saa har Formen aft paa begge Vedelspang-Stene ikke Værdien af to Exempler, men kun af et enkelt Exempel for denne Skrivemaade, i Lighed med Formen niqt c. 875. At denne Skrivemaade, der ikke var fremkaldt af en Lydlov, kunde fortsætte sig som historisk Skrivemaade, er ikke meget sandsynligt, og som ikke-historisk Skrivemaade (undtagen naar den havde indfundet sig som Følge af Denasaleringen) kan Skrivemaaden med a langt mindre let forklares for Skovlænge-Stenens Tid efter Monofthongeringen end for Vedelspang-Stenenes Tid før Monofthongeringen.

Ligesom af de 5 historiske Runemindesmærker fra c. 980 (større Jællinge-Sten, Hällestad-Stenene, Sjørup-Stenen), for mig, ligesom for 'Die Runenschrift's Forfatter, i Modsætning til Prof. W.s nuværende Opfattelse, sikkert fire blander a og a som Følge af, at Runeristeren (enten i alle Tilfælde, hvad jeg antager for den større Jællinge-Sten, eller kun i bestemte Forbindelser) udtalte et ældre a som a, saaledes er det tilsvarende ogsaa for Skovlænge-Stenen det sandsynligste. Den Mand, der ristede Skovlænge-Indskriften, har vistnok (bortset fra Flerstavelsesords Udlyd og Stillingen foran Nasaler, hvor Nasaleringen tidligere var forsvunden) i Stillingen foran stemmeløs Spirant + stemmeløs Muta udtalt ældre nasaleret Vokal som ikke nasaleret (det samme antager jeg om den Mand, der ristede Runerne paa

den største Hällestad-Sten, der er rejst af askil efter Toke Gormssön), men i Navnet *astarþr* er den historiske Skrivemaade bibeholdt: som Følge heraf kunde ogsaa Ordet *aftir* skrives med *q*. — Hermed vender jeg tilbage til den Anskuelse m. H. t. Skovlænge-Stenens *aftir*, som jeg havde, da jeg skrev min Anmeldelse. (Mindesmærket er, hvis det formodede er rigtigt, theoretisk ældre baade end den større Jællinge-Sten efter min Opfattelse, og end den største Hällestad-Sten og Sjørup-Stenen, idet disse sidste allerede har en stungen *k-Rune*.)

Hvis det har forholdt sig som jeg formoder, saa har Skovlænge-Stenens *aftir* lige saa lidt at gøre med Vedelspang-Stenenes *aft*, som den større Jællinge-Stens *au* i *þaurui* c. 980 har at gøre med Nörrenæraa-Stenens *au* i *niqt* c. 875, og saa er Spørgsmaalet om Skovlænge-Stenens Tid uden Betydning (eller kun i negativ Henseende af Betydning) for Spørgsmaalet om Vedelspang-Stenenes Tid.

Men hvorfor har min ærede Kollega, naar han 'gennem et enkelt Exempel' vilde vise Forskellen mellem sin og min Methode, ikke hellere valgt Vedelspang-Stenene? Disse kender, som jeg S. 230 i en Note har søgt at gøre sandsynligt, endnu ikke noget til Monofthongeringen, den Lydovergang der er saa meget ældre end Denasaleringen foran andre Konsonanter end Nasaler. Som Skilletegn bruges paa dem ikke, ligesom paa Skovlænge-Stenen, to 'runde' Punkter, men den svenske Vedelspang-Sten har 'en enkelt Gang en usædvanlig lang Streg, ellers to (som oftest langagtige) Punkter' (Festskr. 16), den danske 'overalt to langagtige Punkter' (smst. 19), o. s. v. Og dog skal den Grænse, inden for hvilken Prof. W. rent theoretisk bevæger sig med Hensyn til disse Stenes Tid, falde 'mellem 950—1000', saaledes at Vedelspang-Stenene 'i værste Tilfælde' (S. 277) kunde være fra Aar 1000! Hvorfor paaviser han da ikke den uhyre Forskel f. Ex. imellem den mindre Jællinge-Sten og den danske Vedelspang-Sten, naar en saadan er tilstede? Han har, foruden den svenske Vedelspang-Stens *þaun*, der ikke kan bevise noget, aldrig offentlig anført noget andet end Formen *aft*, der, som han selv og som jeg har forklaret den, for 935 eller 920 er lige saa 'umulig', som Formen *niqt* for 875. 'Bevise', som Prof. W. S. 277 siger, at Vedelspang-Stenene tilhører sidste Halvdel af 10de Aarh., kan han, hvad han ikke tilføjer, kun under den Forudsætning, at 'Skrivemaaden *aft* er en Følge af Denasaleringen, men ikke, naar hans Forudsætning er urigtig.

Som tilstrækkelig tydelig udtalt i mine 'Bemærkninger' S. 235 er det runologiske Spørgsmaal for mig af underordnet Betydning, det historiske Spørgsmaal Hovedsagen. At det for Prof. W. som Runolog maa forholde sig omvendt, er en Selvfølge.

Men naar min ærede Kollega i Indledningen til sine 'Afsluttende Bemærkninger' S. 275 siger: «Saavel Prof. M.s som mine historiske Resultater staa og falde med de Tidsbestem-

melser, vi have fastslaaet for Vedelspang-Stenene», saa tager han heri fuldstændig fejl. Mine historiske Resultater er, som ovenfor S. 390 bemærket, aldeles ikke byggede paa nogen runologisk Tidsbestemmelse. For mig stiller Sagen sig omvendt saaledes, at hvad enten jeg har Ret eller Uret med Hensyn til det runologiske Spørgsmaal, saa kan Prof. W.s historiske Fremstilling dog derfor aldrig nogensinde blive rigtig.

Min Hovedsætning er, at 'Hardegon, filius Suein', der be-
 rovede 'Sigerich' Riget, har været Gorms Fader og Forgænger
 Hardeknud. Hvis denne Sætning er rigtig, saa har følgelig
 Sigerichs (umiddelbare eller middelbare) Forgænger 'Chnob'
 (Gnupa I) været ældre end Hardeknuds Söns og Sönnensöns
 Samtidige og Modstander 'Chnuba' = 'Gnúpa' (II), med hvem
 Prof. W. identificerer ham. Min Hovedsætning kan, som jeg
 har bemærket S. 272, allermindst gendrives med runologiske
 Midler. Hvordan Prof. W. alligevel kan tro med sine runo-
 logiske Midler at kunne kuldkaſte hin Sætning, er mig ufor-
 staaeligt. Hvis Vedelspang-Stenene, som Prof. W. antager,
 skulde være fra 950 eller yngre, saa er dermed ikke gendrevet
 og kan ikke gendrives min Paastand om, at Gorms Fader
 Hardeknud har fældet 'Chnob's (Gnupas) umiddelbare eller
 middelbare Efterfølger 'Sigerich': Stenenes Gnupa har, hvis
 Prof. W.s Tidsbestemmelse er rigtig, selvfølgelig været Widu-
 kinds 'Chnuba' = Gnupa II og Stenenes Sigtrygg dennes Sön.
 Min Sætning kan, som jeg har sagt, overhovedet ikke gendrives
 med filologiske Midler. Prof. W., der affærdiger det historiske
 Spørgsmaal i 15 Linjer (S. 278), gör heller intet alvorligt Forsøg
 derpaa: han nöjes med at latterliggöre min Forklaring af
 'Hardegon' som Hardeknud og kalde den for et 'filologisk
 Kunststykke' (som om ikke hans egen Forklaring af 'Hardegon,
 filius Suein' som 'Haroldus, pater Suein' = Harald Blaatand
 var et langt större filologisk Kunststykke!). Min ærede Kollega
 kan dog ikke for Alvor tro, at min Hovedsætning falder for to
 Udraabstegn og hans «Quod erat demonstrandum!», som han

föjer til en Bibemærkning og til noget, som jeg havde fremsat med et 'maaske'. Min Bibemærkning vil jeg gerne udlevere til ham: han kan göre med den, hvad han vil; men den var paa ingen Maade det, som var 'demonstrandum'. Det eneste, der kunde betragtes som et filologisk Argument mod min Hovedsætning, er følgende: «Dette» (nemlig at 'Hardegon' betyder Hardeknut) «har jeg og mange med mig anset for en Umulighed, da Adam lige efter sit for os ubegribelige *Hardegon* netop selv[?] skriver *Hardecnudth*». [At Adam selv skulde have skrevet *-dth* er i højeste Grad usandsynligt, da alle Hss. paa Salzburgerhaandskriftet nær har *Hardeuwich* eller noget som er fremgaaet deraf: *-uwich* kan ikke være opstaaet af *-cnudth*, kun af *-cnuth* eller snarere *-cunth* (de 5 m-Streger i *uui* for *cun* og *c* for *t*). Salzburgerhaandskriftets *-dth* maa betragtes som en Kontamination af to forskellige Skrivemaader, der forelaa dets Redaktor, et *d*, der rimeligvis hidrører fra Adam selv, og et rimeligvis yngre *th*.] Altsaa maa Prof. W. og mange med ham vel ogsaa anse det for en Umulighed, at *Othingar* 2, 62 hos Adam er samme Mand som *Odinkar* 2, 47 og samme Navn som *Odinchar* 2, 34, eller at *Chund* (= Knud den store) i Salzburgerhs. 2, 49 ff. er samme Mand som *Chunt* 2, 37. 47 i samme Hs. (*Chnut*, *Knut* i andre Hss.). Maaske har de samme heller ikke kunnet tro, at Adams Iudland med *d* i Stedet for *t* skulde være Jylland. Den, der kunde skrive *Othingar* med *g* og Iudland med *d*, har ogsaa kunnet skrive **Hardegond* med *g* for *k* eller *c* og *d* for *t*, og *Hardecund* med *d*. Det samme *-nd* i Slutningen, som jeg formoder Adam selv har skrevet i **Hardegond* 1, 54 og som jeg nu tror, Adam ogsaa har skrevet i 'filius *Hardecund* Uurm' 1, 57, har det relativ bedste Hs., Salzburgerhaandskriftet, fra 2, 49 overalt i *Chund* og 2, 72 ff. i *Hardechund*, Former, der med dette *-nd* vistnok er skrevne af Adam selv. At ikke alle, ligesom Prof. W. og mange med ham, har anset det for en Umulighed, at 'Hardegon' skulde være Gorms Fader Hardeknud, viser Historikerne Dahlmanns og Gustav Storms Exempel (s. min Note

i Anmeldelsen S. 24). Den sidste, der i en Tabel, der var fremlagt for Tilhørerne under hans Foredrag af 18de Juli 1892 i København, lod den danske Kongeslæggt (indtil Knut den stores Søn Hardeknut) stamme fra Svein (paa Grundlag af Adam 1, 54, sml. Arkiv f. nord. Fil. 9, 211), maa selvfølgelig, naar han anser dette for rigtigt, have opgivet sin hermed uforenelige tidligere Identificering af Adams 'Chnob' og Widukinds 'Chnuba' (i Norsk Hist. Tidskr. 2. Række 2 (1880), 175).

Min Hovedsætning kan udelukkende gendrives med historiske Midler. En meget dygtig Lingvist og Filolog har tilskrevet mig: «At Stridsspørgsmaalet mellem Prof. Wimmer og Dem hører ind under Historiens, ikke Runologiens Dom, forekommer mig utvivlsomt». At min ærede Kollega og jeg som Parter i Sagen vedbliver med Gang efter anden i Hovedsagen at gentage det samme, kan ikke føre til nogen Afgørelse. En Historiker maa fælde Dommen imellem os.

Saa længe min Hovedsætning ikke er gendrevet af en Historiker med tvingende Grunde, bliver den for mig staaende ved Magt.

De historiske Forhold har, naar min Hovedsætning er rigtig, enten været saaledes, som jeg har fremstillet dem i min Anmeldelse S. 20 ff. og i mine 'Bemærkninger' S. 235—268: i dette Tilfælde er Vedelspang-Stenene fra c. 920. Eller de historiske Forhold har været som fremstillede i mine 'Bemærkninger' S. 269—272: i saa Tilfælde er Mindesmærkerne fra c. 935.

Hvis Mindesmærkerne skulde være fra 950 eller yngre, saa er Prof. W.s historiske Fremstilling alligevel uantagelig. Stenenes Gnupa, Asfrids Ægtefælle og Sigtryggs Fader, maa, som sagt, i saa Tilfælde, hvis min Hovedsætning er rigtig, selvfølgelig have været Gnupa II. Jeg kan ikke se andet end at, hvis Stenene er fra 950, en af følgende tre tænkelige Muligheder maa have været Virkelighed. Enten har Asfrid efter sin Ægtefælles og sin Söns Fald og Danevirkets Fornyelse (hvis denne har fundet Sted i 935) ventet 15 Aar, før end hun

rejste de to Mindesmærker efter Sigtrygg (og formodentlig et Mindesmærke eller to efter Gnupa), hvilket ikke er meget sandsynligt. Hvis hun valgte saadanne Runeristere, der allerede var Mænd i 935, saa kunde det næppe gøre nogen Forskel for Mindesmærkernes Sprog- og Runeformer, enten Indskrifterne er ristede i 935 eller 950, kun hvis hun valgte saadanne Mænd, der i 935 endnu var Drengene. Eller Danevirkets Fornyelse er af os bleven sat til et for tidligt Tidspunkt: Sigtryggs Fald og Danevirkets Fornyelse kan, hvis Prof. W. har Ret, tidligst have fundet Sted i 948 eller 949; saa kan Asfrid have rejst Mindesmærkerne i 950. Iøvrigt har de historiske Forhold været de samme som fremstillet i mine 'Bemærkninger' S. 269 ff. Den mindre Jællinge-Sten vilde i saa Tilfælde ogsaa rimeligvis være bleven sat til et for tidligt Tidspunkt: den er sandsynligvis bleven rejst umiddelbart efter Danevirkets Fornyelse (om Tidspunktet for Kong Gorms Død sml. S. 262 Note 3). Eller, hvis Asfrid har styret en af det danske Rige uafhængig Landsdel efter Danevirkets Fornyelse, som Prof. W. vil, saa kan dette kun være sket og Sigtrygg kun have været 'Konge' syd for den fornyede Vold som det danske Riges Grænse, i Lighed med R. von Liliencrons og Handelsmanns Opfattelse ('Der Runenstein von Gottorp', Kiel 1888). Liliencron mener (S. 17): 'Zu ihm (Kong Henrik) mochte möglicher, ja sehr wahrscheinlicher Weise des enttronten und getöteten König Gnupas Sohn Sigtrygg mit seiner Mutter geflüchtet sein'. Handelsmann tilføjer (S. 31): «Der blosse Königstitel ward ihnen hier schwerlich bestritten noch verweigert'. Hvis dette har været Tilfælde, saa kan Sigtrygg have levet saa længe som det skal være: Tidspunktet for hans Død og altsaa ogsaa Tidspunktet for Mindesmærkernes Rejsning vilde være uden nogensomhelst Interesse for Danmarks politiske Historie (medens Mindesmærkerne selvfølgelig vilde beholde deres Værdi for Sproghistorien).

Jeg akcepterer ingen af disse tre tænkelige Muligheder, indtil jeg bliver nødt til at akceptere Prof. W.s Tidsbestemmelse.

Der gives en langt simplere Udvej. Min ærede Kollega Prof. W. har ikke alene (under 21de April 1893) givet en Tidsbestemmelse for Vedelspang-Stenene 'tidligst 950', som han kalder 'Monumenternes' (d. v. s. hans eget) «suveræne Veto», men ogsaa (under 26de Maj 1892) en Forklaring af Vedelspang-Stenenes aft. Prof. W.s Forklaring kan uden videre forenes med den historiske Overlevering, idet den tilsteder en tidligere Tidsbestemmelse: den nedlægger en Protest mod hans Veto. Det staar frit at vælge, thi Prof. W. har indtil den Dag idag ikke taget sin Forklaring tilbage: ogsaa han selv maa træffe Valget mellem sin Forklaring og sit Veto, thi han kan (hvis han vil gøre Fordring paa logisk Tænkning) ikke samtidig fastholde dem begge. Dette siger jeg ikke alene 'af fuldeste Overbevisning', men med den samme absolute Sikkerhed, med hvilken jeg vilde fremsætte en matematisk Læresætning. Jeg vælger selvfølgelig Forklaringen (dog af lingvistiske Grunde i den af mig foreslaaede amenderede Form) og lægger det 'suveræne Veto' af 21de April 1893 ad acta.
